

De SDG-praktijkenbank is van jou. Maak ze rijker en beter, deel je transitieverhaal.
Contacteer info@pulsenetwerk.be

Pulse Transitienetwerk inspireert en verbindt professionals en organisaties uit de sectoren cultuur, jeugd en media. Samen zetten ze de schouders onder de transitie naar een sociaal-rechtvaardige en duurzame samenleving.

www.pulsenetwerk.be

De Vlaamse Unesco Commissie wil bijdragen aan het opbouwen van een betere wereld door in Vlaanderen projecten te ondersteunen die aansluiten bij het werk van **Unesco**, de organisatie van de Verenigde Naties voor onderwijs, wetenschap en cultuur, en bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDGs) van de Verenigde Naties.

www.unesco.be

Deze brochure brengt inspirerende praktijken uit de sectoren Cultuur en Media. Ben je op zoek naar voorbeelden uit de jeugdsector? Download dan de SDG-Toolkit van de Vlaamse Jeugdraad.

COLOFON

De digitale praktijkenbank en brochure Duurzame ontwikkelingsdoelen is het werk van:

Nikol Wellens, *Kunstenpunt*
Alexander Vander Stichele, *Faro*
Floortje Vantomme,
Werkplaats voor immaterieel erfgoed
Jon Goubin, *Socius*
Silke De Schoenmacker, *Pulse Transitienetwerk*
Hilde De Brandt, *Taal voor straks*

Met dank aan:

Nicky Van Kerrebroeck, vrijwilliger
bij *Werkplaats voor immaterieel erfgoed*
Lukas Van Damme, algemeen secretaris
van de *Vlaamse Unesco Commissie*

**Alle gastvrije organisaties,
individuele kunstenaars en getuigen.**

Met financiële steun van:

De Vlaamse Overheid
De Vlaamse Unesco-commissie

Concept: Hilde De Brandt (taalvoorstraks.be)
Vormgeving: Silke De Schoenmacker

Als het om **duurzaamheid** gaat is het antwoord helder: het is tijd. Om aan te pakken, de handen uit de mouwen te steken, verantwoordelijkheid te nemen. De consensus is behoorlijk groot: het kan en moet anders. **De Verenigde Naties** wil met **17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen** of 'SDGs' wereldwijd bijdragen aan meer duurzaamheid en rechtvaardigheid. Daarvoor moeten we ook bewustzijn creëren en draagvlak vergroten. Want ja, we zijn allemaal mee verantwoordelijk, en ook ja: we kunnen verschil maken.

Unesco, de organisatie voor wetenschap, onderwijs en cultuur van de Verenigde Naties, heeft het duurzaamheidsthema niet in het culturele veld geïntroduceerd. Dat deed cultuur zelf wel. Want kunst, cultuur, erfgoed, vormingswerk.... ze capteren allen het ritme van de tijd. Ze registreren de polsslag, verhouden zich ertoe en anticiperen. Op heel eigenzinnige wijzen, zeker, dat is wat culturele veld maakt tot wat het is. Daarom kan u vandaag al bladeren door een weelde aan goede praktijken. Unesco wil wél wereldwijd het engagement ondersteunen en initiatieven nemen, en waar het bewustzijn slabakt het thema op de kaart zetten. De 17 doelen helpen daarbij. Ze zijn zowel richtingaanwijzer als meetinstrument. Ze moeten vooral motiveren om te handelen. Want het kan beter met de wereld. Veel beter. En u en ik, we kunnen eraan bijdragen.

**Mensen met een hart voor de wereld, de samenleving, anderen, cultuur.
Zeventien doelen, zeventien mensen zeggen waar het voor hen om ging.
Waarom ze doen wat ze doen, en waarom ze dat zo doen.**

Doelen zijn één ding, ze realiseren een ander. Dat is het werk van vele denkers en doeners op vele plekken in heel verschillende contexten. Mensen met een hart voor de wereld, de samenleving, anderen, cultuur. Er zijn geen pasklare antwoorden voor heel concrete vragen. Er zijn wel vele wegen die naar eenzelfde doel kunnen leiden. Daarom is deze brochure vooral een **inspiratiegids**. De kracht van elk antwoord schuilt in de uniciteit ervan. Kopiëren mag, naar eigen inzichten en mogelijkheden. En zo maak je alweer de nuance. **Want werken aan duurzaamheid is oog hebben voor het grote verhaal, maar evengoed voor de kleine details.**

Daarom is een doel nooit één-op-één te bereiken en zet je er steeds meerdere tegelijk in. En dat is maar goed ook. Want meerdere doelen laten toe om meerdere successen te benoemen. Of leerpunten. Zo gaat dat in een transitietraject: vallen en opstaan naar beter. Met dit doel voor ogen: bijdragen aan een duurzame en rechtvaardige samenleving.

17 Doelstellingen van de Verenigde Naties voor Duurzame Ontwikkeling

SDG 1

Beëindig armoede overal en in al haar vormen

SDG 2

Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw

SDG 3

Verzeker een goede gezondheid en promoot welzijn voor alle leeftijden

SDG 4

Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

SDG 5

Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

SDG 6

Verzeker toegang en duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen

SDG 7

Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

SDG 8

Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

SDG 9

Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie

SDG 10

Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

SDG 11

Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

SDG 12

Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

SDG 13

Neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden

SDG 14

Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en maritieme hulpbronnen

SDG 15

Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen op het vasteland, beheer bossen en wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe

SDG 16

Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en toegankelijke instellingen uit

SDG 17

Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling

verhalenvanger

Liza Mkrtchyan, vrijwilliger Filet Divers

“

Bij Filet Divers heb ik kansen gekregen en ben ik sterker geworden. Door thuis te blijven kon ik me niet als een persoon in de maatschappij voelen. Ik kende niemand in Antwerpen en niemand kende mij. Voor ik naar Filet Divers kwam, durfde ik niet met mensen te praten. Nu durf ik dat wel. Ik leer hier over de Belgen in alle nuances, zie het goede en het minder goede. In contact komen met al die verschillende mensen is prachtig. Ondertussen ben ik 7 jaar vrijwilliger bij Filet Divers. Ik kan heel goed Russisch, Armeens en ook wat Engels, aangezien hier veel mensen met migratieachtergrond passeren, is mijn vertaalhulp meer dan welkom.

”

Liza Mkrtchyan,
vrijwilliger Filet Divers

Filet Divers

KANSEN ONTWIKKELEN

Filet Divers is een door Bond zonder Naam ondersteunde, erkende vereniging waarin armen het woord nemen. Filet Divers is ook een verbindend en versterkend kansencentrum. Filet Divers ontvangt ongeveer 175 gezinnen per week, onder wie 40 procent mensen zonder wettig verblijf. De vereniging werkt met 150 vrijwilligers, waarvan een 100-tal uit de doelgroep zelf. Het is een plaats waar mensen die in armoede leven kunnen deelnemen aan projecten waardoor ze meer kansen ontwikkelen.

Daarnaast is er een sociale kruidenier, wat veel meer is dan louter en alleen een winkel met betaalbare producten. Filet Divers is gehuisvest in het Kansenhuis van de Bond zonder Naam te Antwerpen waar een grote onthaalruimte is waar Filet Diversers elkaar ontmoeten.

ZELFWAARDEGEVOEL

Armoede is een onrecht. Het veroorzaakt sociale uitsluiting en heeft gevolgen voor werk, gezondheid, onderwijs, huisvesting en vrije tijd. Op lange termijn veroorzaakt het een kloof met de maatschappij die door individu of gezin niet langer overbrugbaar is. Het doet mensen zich vereenzelvigen met hun probleem. Het verhindert hen om de positieve aspecten van het leven te ervaren, met nefaste gevolgen voor het zelfwaardegevoel.

kansenhuis

De organisatie realiseert dit door:

- een kansrijke omgeving te creëren waarin talenten en kwaliteiten ontkiemen
- te focussen op activiteiten die het doelpubliek energie geven. Zo ontwikkelen ze kracht om moeilijkheden zelf te overwinnen
- het lage zelfbeeld positief om te vormen via verbindende activiteiten met een focus op succeservaringen en vergroting van het sociaal netwerk
- kansarmen en de samenleving via openheid, dialoog en samenspraak tot een sterkere wederzijdse betrokkenheid te brengen
- te werken met innovatieve projecten en een vrijwilligerswerking sensibiliserend naar de politiek toe, met het oog op structurele verandering

De persoonlijke achtergrond kleurt het verhaal van de mensen bij Filet Divers. Ze ontmoeten elkaar in verhalen: mooie, droevige, alledaagse of herkenbare. Ze delen graag hun verhalen met anderen. Daarvoor nemen ze zelf camera en schrijfpennen op. BZN Filet Divers nodigt andere bezoekers uit hetzelfde te doen. In de verhalen op de website www.filetdivers.be/onze-verhalen komt creativiteit en kracht naar boven.

MEER WETEN?

www.filetdivers.be

www.filetdivers.be/onze-verhalen

duurzaam broodjes bakken

“

We zijn veel met welvaart bezig, maar intussen raakten we verleerd om gelukkig te zijn. Voor mij ligt dat geluk in het creëren van kleine ontmoetingsplaatsen, in brood maken met eerlijke lokale producten en een duurzame aanpak. Het is veel meer dan ontspanning, het is aanknopen bij een traditie, die zowel ambacht als levenswijsheid genereert. Samen kneden, bakken en eten en ondertussen praten en leren van elkaar, over afkomst en culturen heen. Mensen samenbrengen om te genieten van kleine, eenvoudige dingen: ik leerde het als kind, ik wil het graag met anderen delen.

”

Lieve Heurckmans
bezielster van 'Kempense ovenshotels'

Kempense Ovenschotels

RONDREIZENDE BAKOVENTJES

Kempense Ovenschotels is een project met kleine, rondreizende bakoventjes die traditioneel met hout worden gestookt. Ze worden aangeboden aan mensen en verenigingen om bijzondere ontmoetingsmomenten te creëren en ze kaderen binnen een context van duurzaamheid en deelcultuur. Het mobiele verhaal krijgt een stabiele tegenhanger met de bouw van een bakhuis.

Het project is gesteund door de gemeenten Mol en Balen en ontvangt Leadersubsidies.

Het samenwerkingsverband blijft groeien: ocmw, armoedeverenigingen, heemkring, landbouwers, Velt, erfgoedcel, Vrienden van de molens...

ELKAAR ONTMOETEN

Het project startte van onderuit, met vrijwilligersverenigingen die de koppen bijeenstaken, bekommerd om mensen samen te brengen in een wervend, toegankelijk en duurzaam project. De idee rijpte snel om iets te doen rond voedsel. Van 'samen tuinen' groeide het uit naar kleine bakoventjes die letterlijk het veld en de boer op gaan. Er horen workshops en receptenboekjes bij.

Erg snel werden de gemeentediensten betrokken. Die samenwerking bleek een meerwaarde om te groeien en stabiliteit in het initiatief te houden.

Ambacht en ontmoeting

De rondreizende bakoventjes worden ingezet en verhuurd voor workshops en buurtfeesten. Mensen ontmoeten elkaar rond het aloude bakproces, werk en voedsel worden gedeeld en er wordt in hoofdzaak met lokale producten gewerkt. De oventjes leveren een uitstekende gelegenheid om recepten en ervaringen op een prettige manier - intergenerationeel en intercultureel – te delen en kennis te maken met elkaar. De aanpak is eenvoudig en daardoor zeer laagdrempelig.

Eens dit bekend werd, ontstond er nog veel meer betrokkenheid: het succes voedde de ambitie om een bakhuis te bouwen. Een goede communicatie over het bakhuis, leidde tot nog meer betrokkenheid: bouw materiaal wordt geschonken, bakkersmateriaal aan zeer haalbare prijzen aangeboden. De lokale technisch-secundaire school zal instaan voor de bouw en de elektriciteit, ook de jeugdbewegingen steken de handen uit de mouwen. De plek is heel bewust gekozen: vlakbij de molen die het lokaal geteelde graan levert. Vandaaruit zal een educatieve werking starten en worden diverse andere deelprojecten en -initiatieven mogelijk. Zondag wordt weer bakdag: mensen zijn welkom om hun eigen gebak in de oven te komen zetten.

MEER WETEN?

www.ruraalnetwerk.be/projecten/kempische-ovenshotels

3 GOEDE
GEZONDHEID
EN WELZIJN

4 KWALITEITS-
ONDERWIJS

Iedereen
heeft een verhaal

“

‘We zijn een huis vol verhalen en we willen een breed publiek laten proeven van de schoonheid en de kracht van literatuur. Het leek ons ook waardevol om deze literaire archivalia te gebruiken om psychisch kwetsbare mensen hun eigen verhaal te laten vertellen. Iedereen heeft zijn verhaal en het is een kunst dat verhaal te vertellen.’

”

Lies Galle
Collectiebeheerder Letterenhuis
Begeleidster ‘Kleine documenten, grote verhalen’

Letterenhuis

KLEINE DOCUMENTEN, GROTE VERHALEN

‘Kleine documenten, grote verhalen’ is een project rond letterkundig erfgoed en psychisch welzijn. Het vindt plaats in het Antwerpse Letterenhuis. Dit is het letterkundige archief van Vlaanderen met als missie de zorg voor het Vlaamse literaire erfgoed. Vertrekkend van de uit het leven gegrepen verhalen van Vlaamse schrijvers en schrijfsters wiens literaire nalatenschap in het archief bewaard wordt gaan psychisch kwetsbare mensen zelf aan de slag om hun eigen verhaal te verbeelden en te vertellen.

Het project is een samenwerking tussen het Letterenhuis en de HerstelAcademie SaRa. Het project wordt gesteund door Iedereen Leest en Faro – Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.

LEERRIJKE SAMENWERKING ZORGSECTOR

De keuze voor dit traject is heel bewust gemaakt, zeker omdat het van meet af aan duidelijk was dat het om een praktijkervaring moest gaan. We wisten ons bij dit project geruggesteund en gestimuleerd door een aantal organisaties. Iedereen Leest en het Boekenoverleg stelden een actieplan leesplezier op, waarin een van de acties een pilootproject met literatuur en geestelijke gezondheidszorg was. Faro heeft verschillende pilootprojecten omtrent erfgoedcollecties, gezondheid en welzijn opgezet – en meet ook de impact van deze projecten. Samen hebben we dit project uitgewerkt.

welzijnproject

Het Letterenhuis bewaart archiefdocumenten (brieven, manuscripten, notitieboekjes, foto's, recensies, ...) van Vlaamse schrijvers en schrijfsters van vroeger en nu. Deze documenten geven een unieke en intieme inkijk in hun leven. Hun leed en vreugde hebben zij verwerkt tot romans en gedichten. We zijn dus letterlijk een huis vol verhalen. We gaan er van uit dat we psychisch kwetsbare mensen kunnen inspireren met deze verhalen waarin zij zichzelf kunnen herkennen, met krachtige poëzie en literatuur die onder woorden brengt wat ze zelf niet altijd meteen kunnen zeggen. Op basis van de hen aangereikte verhalen en het hierbij horende archivalisch materiaal willen we hen ook stimuleren om hun eigen verhaal te verbeelden en te vertellen.

Een traject van 'Kleine documenten, grote verhalen' bestaat uit zes opeenvolgende sessies van anderhalf tot twee uur. Tijdens een eerste bijeenkomst verkennen we samen met de deelnemers het archief. Wat wordt er bewaard? Van wie? Welke verhalen vinden we? De week er op werken we verder op het materiaal van het Letterenhuis. Tegelijkertijd introduceren we verschillende manieren om verhalen te vertellen. Met deze kennis en instrumenten gaan de deelnemers de hierop volgende weken zelf aan de slag om een eigen verhaal te vertellen en te verbeelden. Ze worden hierin begeleid door ons. Na zes weken organiseren we een professioneel vormgegeven tentoonstelling in onze ruime inkomhal, met plechtige opening. Deze tentoonstelling is gedurende een aantal weken vrij te bezoeken.

We hebben het traject nu al twee keer doorlopen. Persoonlijk vond ik het telkens een hartverwarmende en verrijkende ervaring. Sommige deelnemers toonden voor het eerst hun tekeningen of gedichten aan hun families. Ik vind het erg sterk hoe ze het aandurven om met hun verhaal naar buiten te komen. De deelnemers treffen me met hun vertelling en ik vind het ongelooflijk mooi hoe ze aan de archiefdocumenten een nieuwe betekenis toekennen – en zo onze collectie voor een ander en breed publiek op een creatieve manier ontsluiten. Het is bijvoorbeeld fijn om de liefdesbrieven van Paul van Ostaijen op verschillende manieren te lezen, zeker als daar persoonlijke kanttekeningen aan gekoppeld worden.

Voor het Letterenhuis was het ook nieuw en leerrijk om samen te werken met de zorgsector, hier in de eerste plaats met de HerstelAcademie. We konden veel leren van elkaar, bijvoorbeeld hoe we communiceren of hoe we onze rol als erfgoedinstelling in onze eigenheid kunnen invullen, zonder psycholoogje te willen of te moeten spelen.

MEER WETEN?

www.letterenhuis.be

www.herstelacademie.be/antwerpen

“

Het Museum Plantin-Moretus is een huis vol boeken en letters. Hier vond de anderstalige nieuwkomer Christoffel Plantijn in de 16e eeuw zijn nieuwe thuis. Het is ook altijd een ontmoetingsplaats geweest voor verschillende mensen met verschillende achtergronden uit verschillende landen. Het is dan ook maar evident dat we deze traditie voortzetten. Dit doen we onder meer door een aanbod te ontwikkelen voor de hedendaagse anderstalige nieuwkomers en inburgeraars én voor mensen die leren lezen en schrijven, letter voor letter.

”

Odette Peterink
Publieksmedewerker Plantin-Moretus

Luisterogen

LUISTEROGEN

Het project 'Luisterogen' zorgt ervoor dat anderstaligen op een totaal andere manier en in een andere context hun Nederlands kunnen oefenen. In het museum zoeken ze aan de hand van 10 kaarten met eenvoudige woorden en afbeeldingen iets uit de collectie dat hen aanspreekt en vertellen ze erover.

Het project is een samenwerking tussen het Koninklijk Orthopedagogisch Centrum Antwerpen en De Dagen vzw enerzijds en Museum Plantin-Moretus anderzijds. Voor het project 'Luisterogen' kregen we steun van Stad Antwerpen (Onderwijs-, Cultuur- en Jeugdbeleid).

Na de herinrichting van het museum in 2017 blijkt het huidig pakket niet meer up-to-date te zijn. We werken momenteel aan een nieuwe, betere versie. Ondertussen hebben we ook een beeldboek 'De droom van Christoffel' gemaakt voor mensen die Nederlandse les volgen, met een hoopvolle tekst van Ilona Plichart en prachtige foto's van Jimmy Kets. Onze droom is om over vijf jaar een 'Open Inlooppunt Taal' te zijn, en om ons team gastheren en gastvrouwen uitgebreid te hebben met mensen die nu Nederlands leren.

TAAAL VERBINDT ONS ALLEMAAL

Getrouw aan haar geschiedenis wil het museum ook vandaag nog een ontmoetingsplaats zijn waar aandacht is voor taal, boeken en letters. Daarom heeft het publieksteam van het museum een beleid uitgezet waarin veel speciale aandacht gaat naar laaggeletterdheid. Een ontmoeting met Oliva Moors was de start van een langdurige samenwerking met 'Luisterogen', een innovatief educatief systeem dat kwaliteitsvolle leerkanalen biedt aan dove en slechthorende jongeren.

Plantin-Moretus

Onder de beschermende vleugels van het Koninklijk Orthopedagogisch Centrum Antwerpen en De Dagen vzw ontwikkelt Oliva kwalitatief hoogstaand lesmateriaal voor haar leerlingen. Met 'Luisterogen' wil ze niet alleen nieuwe Nederlandse woorden aanleren, maar ook de leefwereld en de sociale vaardigheden van de doelgroep op een creatieve manier verruimen.

MUSEUM ALS OPEN LEEROMGEVING

Omdat ze haar leerlingen verschillende letters en lettertypes wilde tonen en hen met die letters wilde laten werken, kwam ze bij het museum terecht. Voor het museum was het een uitgelezen kans om op een andere manier met de collectie en het educatief aanbod aan de slag te gaan. Samen werkten we 'Luisterogen in het Museum Plantin-Moretus' uit, een specifieke tool om actief het museum te ontdekken, zonder voorkennis en uitnodigend tot gesprek.

Ondanks dat de vraag afkomstig was van een projectleerkracht voor dove en slechthorende jongeren, heeft het museum bij de ontwikkeling van de tool altijd rekening gehouden met de toepasbaarheid voor een veel groter publiek. Een groot deel van de Antwerpenaars heeft het Nederlands niet als moedertaal, én heeft een andere culturele achtergrond. Ook voor hen wil het museum relevant zijn en een open leeromgeving bieden. De stedelijke musea hebben een stimulerend beleid naar alle mogelijke groepen cursisten die Nederlands willen leren toe (NT2, inburgering, OKAN klassen, ...). De te ontwikkelen tool moest ook door hen te gebruiken zijn.

IK, KUNST OF LIEF

Zo gaat het in zijn werk. Onder leiding van de eigen leerkracht/begeleider bezoeken groepen laaggeletterde of taalarme jongeren of volwassenen het museum. Aan de balie vragen ze naar het 'Luisterogenpakket'. Dan krijgen ze per groep één mapje met kaartjes ter grootte van een prentbriefkaart. De eerste reeks wordt gevormd door 10 kaarten met elk één woord. De woorden hebben soms een meervoudige betekenislaag, zoals bijvoorbeeld 'ik', 'kunst' of 'lief'.

Elk woord is gezet in twee verschillende lettertypes. Op de ene zijde van de kaart staat het woord in ITC Avant Garde Gotiek, een lettertype dat gebruikt wordt in boeken voor beginnende lezers. Op de andere zijde staat het zelfde woord in een ander lettertype, uit de collectie van het museum. Voor elk woord koos het museum een bijpassende letter zodat de cursisten in totaal 10 verschillende soorten lettertypes leren kennen. Daardoor ziet hetzelfde woord er soms heel anders uit.

Bij elk woord hoort een tweede kaart met een symbool/afbeelding, een woordbeeld dat het woord verbeeldt. Deze beeldkaart kan versterkend en verduidelijkend werken voor diegenen die een heel beperkte taalbeheersing hebben. Zo wordt 'lief' uitgebeeld met een hart. De woordbeelden kregen een heel eigen, mooie vormgeving, ontworpen door Oeyen & Winters. De begeleider kiest zelf of hij de beeldkaart gebruikt of niet.

TAAL VERBINDT ONS ALLEMAAL

Dan worden de groepsleden, alleen of in kleine groepjes, met een woordkaart het museum in gestuurd. Ze gaan zelfstandig op zoek naar een object of een ruimte die zij het beste vinden passen bij het woord. Na een bepaalde, vooraf afgesproken tijd komen de groepsleden weer samen. Dan gaan ze samen rond in het museum. Elke cursist vertelt over zijn/haar vondst. Op dat moment wordt ook de derde reeks van 10 kaarten gebruikt. Deze kaart toont een ruimte of een voorwerp uit het museum dat goed bij het woord past en tegelijkertijd het verhaal van het museum vertelt. Op de andere kant van die kaart wordt heel kort in een zeer eenvoudige taal (nooit meer dan drie zinnen, nooit meer dan drie lettergrepen, geen moeilijke woorden) een korte uitleg gegeven over het waarom van deze keuze, vertrekkend vanuit de persoon Christoffel Plantijn. Ook van deze kaart zijn er dus 10 verschillende, passend bij de 10 woorden. Al naar gelang de behoeften van de cursisten kan de werkwijze aangepast worden.

Taal verbindt ons allemaal. Een goede kennis van het Nederlands maakt een anderstalige nieuwkomer sterker. Het is ook belangrijk je thuis te voelen in dat nieuwe land. En wat is er nu fijner dan jouw letters en jouw taal tegen te komen in een museum in je nieuwe vaderland? Voor mij persoonlijk was de blijdschap van een Ethiopisch meisje uit een OKAN klas bij het vinden van letters van haar eigen alfabet een hoogtepunt. Ze ontdekte daar ter plekke dat het museum ook een beetje van haar was. En dat was precies wat we wilden bereiken met dit Luisterogen project.

MEER WETEN?

www.museumplantinmoretus.be

www.luisterogen.be

Textiel en transitie

“

Toen ik hier aankwam vond ik het heel moeilijk om naar buiten te komen en met mensen te praten. Door DOEK ben ik sterker geworden. Ik heb letterlijk de taal leren spreken, maar leerde ook mensen ontmoeten en contacten leggen. Dat heeft me veranderd. Dat geldt ook voor anderen. Iedereen kan hier zichzelf zijn.

”

Nadia

lid van de community van DOEK
specialist in Afghaans borduren
moeder van Nooria

“

Sinds ik bij DOEK ben, ben ik doelgerichter. Ik weet wat ik wil. Het heeft me geholpen om te durven, het was dat duwtje in de rug. Voor mij is DOEK twee keer bijzonder: één keer voor mezelf en één keer voor mijn moeder, omdat ze dankzij DOEK een sterke vrouw is geworden. Dat is wat we hier worden: sterke vrouwen.

”

Nooria

lid van de community van DOEK
meester in sharpoy-techniek
dochter van Nadia

DOEK

RODE DRAAD

DOEK neemt textiel als uitgangspunt om een artistiek, experimenteel, innovatief en ambachtelijk platform te vormen dat duurzame artistieke en sociaal-design concepten creëert. Het gelooft daarbij dat door kennis, ervaring en/of vaardigheden te delen, er een nieuwe sociale kracht ontstaat, die in staat is actuele uitdagingen in de samenleving het hoofd te bieden. Textiel vormt de rode draad en fungeert als motor voor de sociale verandering die DOEK nastreeft.

COWORKING, COCREATIE EN TALENTONTWIKKELING

Alle processen, projecten en acties, maar ook de uitbouw van de organisatie zelf, vertrekken vanuit het principe van gelijkwaardigheid. Door nieuwkomers - met een recente migratieachtergrond - te benaderen vanuit hun talenten - specifieke ambachtelijke textiele skills meegebracht vanuit hun thuisland - wordt een groep die vaak geproblematiseerd wordt, in de positie van meesterschap gebracht. Het geeft vorm aan het project en biedt kracht aan de deelnemers. Door hen in contact te brengen met Vlaamse textielkunstenaars en designers, ontstaat een uniek leer en uitwisselingsproces, gebaseerd op leren en doorgeven. In een eerste fase wordt gewerkt rond taal, integratie en het doorbreken van sociaal isolement. Vervolgens worden competenties aangescherpt of opgebouwd, die uiteindelijk de opstap kunnen vormen naar hun zoektocht naar werk. Een workshop wordt veel meer dan kennisoverdracht, er ontstaat solidariteit. DOEK creëert ruimte en tijd waarin dat proces kan plaatsvinden.

Textielplatform

DOEK ontwikkelt concepten en projecten met een sociale insteek en met een artistieke finaliteit, met als doel een nieuw bewustzijn te creëren. Drie soorten processen geven richting aan de werking van DOEK: coworking, cocreatie en talentontwikkeling. Textiel staat telkens centraal, als een venster naar anderen. Het speelt immers een rol in ieders leven. Bovendien is er een connectie met duurzaamheid, identiteit, emotionele waarden, ... Textiel leeft en schrijft een geschiedenis van sporen.

Momenteel maakt de 'alfageneratie' – de nieuwkomers met textieltalent die de voorbije jaren bij DOEK betrokken waren – zich klaar om een 'bètageneratie' uit te bouwen. Zo groeien nieuwe netwerken, nieuwe gemeenschappen van sterke mensen die intergenerationeel samenwerken in een superdiverse samenleving. Gaandeweg vinden ze de kracht om op zichzelf te kunnen draaien, onafhankelijk van één organisator. Zo ontstaat een circulair systeem dat échte verandering kan initiëren.

MEER WETEN?
www.doek-vzw.com

coöperatieve onderneming De Leiding

De Leiding op Boterhammen in het Park

“

Dagelijks rijden honderden vrachtwagens met verpakt water rond, terwijl we over voldoende waterleidingen beschikken waar de zwaartekracht het werk doet. Festivals zijn de beste locaties om duurzame initiatieven uit te testen. We brengen bezoekers in contact met een idee, waarvan we hopen dat ze er ook zelf mee aan de slag gaan. Transport is de grootste hap in de ecologische voetafdruk van een festival. Dus waarom niet ter plaatse produceren?

”

Jeroen Vereecke,
medestichter sociale coöperatieve onderneming De Leiding

De Leiding

WATERTAPS

De cijfers zijn duidelijk: Belgen drinken 126 liter flessenwater per persoon per jaar, Nederlanders slechts 24 liter en Zweden 10 liter. Bovendien bestaat ook frisdrank voor 80% uit water. Honderden vrachtwagens voeren het verpakte water rond. CVBA De Leiding ontwikkelde een initiatief om alvast op festivals transport-, verpakkings- en energieverbruik drastisch én meetbaar te rationaliseren.

De Leiding is een sociale coöperatieve onderneming die de drankvoorziening op evenementen en in de horeca wil verduurzamen. De CVBA ontstond uit het BoomBar-project van Boomtown Festival en uit de drang van een aantal festivals om sociaal en ecologisch te werken. Boombar experimenteerde met een modulair barsysteem. Het groeide uit tot een eerste pilootproject waarbij tien festivals met de Leiding investeerden in de aankoop van meer dan 30 watertaps, die tijdens de zomer van 2018 op de festivals werden ingezet. De hoeveelheid getapt water wordt gemeten, zo kan De Leiding nagaan hoeveel verpakkingen worden uitgespaard, hoeveel vrachtwagens van de baan worden gehouden.

De tien festivals die als coöperant mee investeerden zijn: Ancienne Belgique/Boterhammen in Het Park & Feeërieën, Boomtown, Cirque Magique, Festival, Dranouter, Manifiesta, Paradise City, Sfinks, SuperVliegSuperMouche, Theater Aan Zee en Tomorrowland.

De watertaps zullen ook in de horeca worden geïntroduceerd. En er wordt een netwerk van lokale brouwers opgericht, om de bierlevering via het korte keten-principe te laten verlopen.

TE VEEL VERPAKKING

Behalve het transport is er ook de afvalberg. De drankenindustrie in België produceert jaarlijks 5 miljard niet-herbruikbare verpakkingen. Ze moeten worden vervoerd, opgeslagen en gekoeld. Behalve het afval, levert dat ook een hoop CO2-belasting. Tachtig procent van het volume van frisdrank bestaat uit water. Door de 20%-niet water als concentraat ter plaatse met water te vermengen, wordt een aanzienlijke winst geboekt op duurzaamheid.

De oplossingen om het aantal transportkilometers, de gebruikte energie en de berg afval te verminderen zijn eigenlijk heel eenvoudig:

- Geen verpakt maar leidingwater als dorstlesser en frisdrankbereider
- Gebruik van minder en grotere verpakkingen - zoveel mogelijk "van 't vat" - en herbruikbare bekens
- Voorkeur voor lokale producten - siropen, bier - om de transportkilometers te beperken

Om deze oplossingen te vergemakkelijken biedt CVBA de Leiding de volgende tools aan:

- Watertaps voor horeca
- Watertaps en slimme combi bier-en watertaps voor evenementen
- Herbruikbare drinkflessen voor medewerkers (of publiek) op evenementen
- Siropen om op basis van leidingwater lekkere frisdrank te maken
- Duurzame mobiele bars voor grotere evenementen
- Een portfolio van lokale brouwers waar we mee samenwerken
- Voor al deze tools kunnen zowel huur-als koopoplossingen worden uitgewerkt

MEER WETEN?
www.deleiding.be

Milieubewuste fictiereeks

“

Ik dacht dat ik de klimaatproblemen kende, maar toen ik me erin verdiepte, schrok ik toch. Het is zoveel meer, zoveel breder, dan waar ik zelf aan had gedacht. Het positieve is: je kan zelf best wel verschil maken. Je kan veel doen met kleine dingen. Dat besef is gegroeid. Ik neem het mee in mijn persoonlijk leven, maar ook in mijn werkcontext. De overheid zou duurzaamheid veel dwingender moeten maken. Als we echt verschil willen maken op korte termijn, mag de druk best wel verhogen. Iedereen heeft er baat bij.

Riet De Prins, productieleidster
Ketnetreeks Buck

”

“

Als je met 30 crewleden en 20 acteurs, al eens paperless werkt op een set van 73 dagen bespaar je bergen papier. Via dropbox kon de crew scenario's en callsheets downloaden op hun smartphone of tablet. Als je het in alle lagen implementeert dan wordt het na een tijd een evidentie. Je vertrekt vanuit een andere filosofie, stap voor stap wordt het een evidentie terwijl dat vroeger niet zo was.

Barbara Van Poeck productieleidster
Ketnetreeks Buck

”

Buck

BUCK, WUK?

Buck is een fictiereeks, een 'coming of age'-verhaal waarin de onopvallende en onzekere Elias worstelt met zijn leven als puber. Hij vindt afleiding in zijn computerspel waarin de digitale held commandant Buck hem nooit in de steek laat. Op zijn kamer creëert Elias zijn eigen wereld waar niemand hem stoort. Tot op een dag ... Buck in levende lijve voor hem staat.

Buck is een reeks met een e-mission. De productie leverde inspanningen op het vlak van energie-, afval- en CO2-reductie. Het feit dat het VAF (Vlaams Audiovisueel Fonds) een deel van de subsidies daarvan afhankelijk maakte, hielp.

Buck gaat in het najaar 2018 op antenne.

VERANTWOORDELIJKHEID

Om een crew te overtuigen is het allerbelangrijkste: het verantwoordelijkheidsgevoel. En daartoe zijn cijfers cruciaal: de wérkelijke impact van het menselijk handelen op het klimaat aantonen en communiceren. Stok achter de deur was ook de subsidie: om de e-mission premie te halen dienden belangrijke en volgehouden inspanningen geleverd te worden.

fictiereeks

Een pak aandachtspunten passeerden de revue:

- Transport in kaart brengen
  - Kilometers beperken: straal van 30 km rond set
  - Openbaar vervoer in kaart brengen
  - Carpooling organiseren
  - Wie verderaf woont: onderbrengen in gezamenlijk gehuurde woning
  - Vrachtwagens niet nodeloos over- en weer laten rijden maar veilig parkeren
- Paperless werken
  - Zelfs tweezijdige scenario's zijn een berg papier
  - Digitaal documenten raadplegen via tablet – tablets ter beschikking stellen
  - Drempel voor print inbouwen: persoonlijk gaan vragen
- Werfkast in plaats van generator
  - Minder geluidsoverlast - goedkoper
- LED-verlichting
- Catering
  - Persoonlijke dopper en mok voor iedereen - geen bekers - Duurzame ingrediënten - veggedag
- Grondwater
  - Voor het gebruik van sanitair
- Sorteren
- Iedereen beschikte over checklist

De pilot leidde tot de aanstelling van een duurzaamheidscoördinator. De vrt lijkt vertrokken om zijn voorbeeldrol op te nemen, ook al zijn de inspanningen op het scherm niet zichtbaar.

Letsen betekent zich engageren

Stefaan Segaert,
vrijwilliger van
het eerste uur
LETS Durme

“

Ik zou het niet meer willen missen, het Letsen. Het leidt tot meer sociale contacten en straalt een positief beeld uit. Elkaar ontmoeten is de kern van de zaak en Letsen kan het leven makkelijker maken. Je leert als vanzelf zo veel nieuwe dingen en je houdt allerlei 'oude' kennis in stand. En toch is Letsen tegelijk ook innoveren. Geen Utopia is het, maar een inspirerend netwerk dat economische en ecologische ondersteuning kan bieden.

”

Stefaan Segaert
vrijwilliger van het eerste uur LETS Durme

LETS

ONTMOETINGEN

LETS (Local Exchange and Trading System) is een wereldwijd verspreide vorm van eigentijdse, lokale ruilhandel.

Het gaat om groepen mensen die goederen, diensten en immateriële dingen met elkaar willen ruilen. Er is vraag en aanbod, en er zijn noden en behoeften die binnen de groep worden ingevuld. Er zijn zoveel verschillen als er groepen zijn. In Vlaanderen neemt hun aantal sinds 1994 alsmaar toe.

Elke groep heeft zijn eigen alternatieve munt waarvan de ruilwaarde in de groep wordt afgesproken. LETS biedt voordelen in natura, zorgt voor meer ontmoetingen en creëert banden.

COLLECTIEF

LETS is een ruil- en deelinitiatief en dat zit in de hele werking. Dat is ook evident: LETS staat of valt met het draagvlak. Elkeen helpt het collectief mee te dragen, letsen betekent een engagement opnemen. Daarom is er bij nieuwe kandidaten een onthaalgesprek. Het biedt inspiratie, maar doet ook een appèl. Dat is belangrijk, want er zijn heel wat activiteiten. LETS Durme bijvoorbeeld organiseert jaarlijks vier markten en vier repaircafés, en er zijn talloze spin-offs: huisrestaurants, info-avonden... vaak zijn er ook spontane events.

ruil- en deelinitiatief

Het kloppend hart van de LETSgroep is doorgaans technologie gedreven: een internetgroep die functioneert als forum. Iemand stuurt een vraag of aanbod naar alle leden, of naar iemand specifiek. De tool moet eenvoudig zijn, want niet iedereen is digitaal even vaardig.

Alle beslissingen worden zo collectief mogelijk genomen in open fora of hubs. Iedereen uit de groep kan voorstellen doen. Het spanningsveld situeert zich tussen zo basis-democratisch mogelijk te werken en toch besluitvaardig te zijn. Ook hier zijn er lokale verschillen, afhankelijk van de samenstelling en de context van de groep. Het doel is altijd: elkaar vooruit te helpen, weg van 'reguliere' economie, dicht bij een duurzaam alternatief.

MEER WETEN?
www.letsvlaanderen.be

Duurzaamheid als erezaak

Het geniale team achter het milieubewuste 4AD muziekclub

“

Ga telkens als je een beslissing moet nemen voor de meest duurzame oplossing, en doe dat consequent voor alle investeringen, verbouwingen, aankopen... op alle niveaus. Zo initieer je geleidelijke verandering, zonder verplichtingen op te leggen aan je collega's of je publiek. Ze zijn deel van het proces. Duurzaamheid is teamwork en in 4AD een erezaak.

”

Marjan Dewulf, zakelijk leidster 4AD

“

Je moet de realiteit onder ogen zien: alles is aan het veranderen. We ondergaan een evolutie. Simpelweg verder doen werkt niet meer. Het is tijd om duurzaamheid te consolideren, vooral omdat het zo'n enorme rijkdom oplevert, en die heeft op zich niets met economie te maken.

”

Patrick Smagghe, algemene coördinatie 4AD

4AD

CULTUURCLUB

4AD is een muziekclub die werd opgericht in 1988. Het was meteen de ambitie om zorgzaam om te gaan met de ecologische voetafdruk. Dat toonde zich van herbruikbare bekers tot gebruik van omgevallen bomen voor het meubilair. In 2001 ontving 4AD van Stichting Leefmilieu de Eco-Challengeprijs voor de meest duurzame cultuurclub van Vlaanderen. Als enig kunstenhuis in West-Vlaanderen kreeg de club al vier maal het Charter Duurzaam Ondernemen. In 2015 werd de ultieme stap gezet: met de aanplant van 6,6 hectare bos is 4AD het eerst CO2-neutrale kunstenhuis in België.

EREZAAK

Bij elke stap in haar groei maakte 4AD de oefening: hoe kunnen we op de meest duurzaam verantwoorde manier ons programma, ons plan, onze bouw... realiseren. Hoe uiteenlopend de noden ook, ze startten altijd vanuit deze reflectie. Een muziekclub, vindt 4AD, is geen eiland, maar een onderdeel van het maatschappelijk leven. Daarom werd aanhoudend gezocht naar manieren om de werking budget- én mensvriendelijker te maken. Een greep uit de maatregelen: de eerste herbruikbare bekers, tweedehands meubilair, vrijwillige huiskoks die 100% vegetarische maaltijden bereiden sinds 1988, fairtradeproducten.

muziekclub

Tussen 1998 en 2005 werden bouwplannen gemaakt en gerealiseerd die de combinatie maakten van uitstekende akoestiek, kwaliteitsvolle architectuur en duurzaamheid. Er kwamen zonnepanelen, een kruidentuin en insectenhotel, isolatiemuren van recuperatiematerialen, led-podiumlichten....

En nog bleek het niet voldoende. Diksmuide ligt voor veel muzikliefhebbers niet bij de deur, vooral het publiek bleek – door de noodzakelijke verplaatsingen - de ecologische afdruk betrekkelijk hoog te houden. 4AD compenseerde met de aanplant van een bos.

Het geheim van 4AD: duurzaamheid wordt gedragen door het hele team, vrijwilligers inbegrepen. Met een raad van bestuur die pal achter de keuzes staat. Duurzaamheid is al dertig jaar lang een erezaak en 4AD heeft de absolute ambitie zijn pioniersrol te blijven vervullen.

DE TOEKOMST

Dankzij het bos is 4AD binnen 40 jaar CO2-Neutraal, vanaf nu is het consolideren en blijven verder doen. Op alle vlakken, de mooiste energie is de energie die je niet verbruikt, die filosofie blijft 4AD verder uitdragen.

MEER WETEN?
www.4AD.be

Stadsresident

“

Reflectie aanwakkeren, dat is mijn kleine missie. Als burgers iets kunnen teweegbrengen in stadsplanning, dan is het misschien wel traagheid en conflict. Vaak wordt dat gezien als een probleem, maar soms is het een kans om de dingen te herdenken, op basis van beleving. De ontwikkeling van een stad is altijd een kwestie van anticiperen, van het verbeelden van een toekomst die er nog niet is.

“Wat als...” is een interessante insteek om toekomstscenario's voor de wijk vorm te geven. Voorbij het reële denken, maar ook het surreële of utopische aanspreken. Een vraag die ik bewoners vaak stel is: “stel je voor dat we vijftig jaar verder zijn in de tijd, wat zie je wanneer je naar buiten kijkt?” Het is niet de bedoeling om te doemdenken of om de nostalgie te voeden, maar om te tonen dat er altijd verschillende mogelijkheden zijn.

”

Elly Van Eeghem
kunstenaar, stadsresident Vooruit en lesgever KASK

Elly Van Eeghem

STADSATELIER

Elly Van Eeghem werkt als multidisciplinair kunstenaar vaak vanuit specifieke stadscontexten. Haar werk omvat video, acties in de publieke ruimte, fotografie, tekst, installaties. Haar artistieke praktijk laat zich vaak inspireren door de sociale betekenissen die een ruimte vormgeven, zoals het huidige gebruik of de verborgen geschiedenis van een plek. Sinds 2012 wordt haar werk gesteund binnen het Stadsatelier van kunstencentrum Vooruit. Dat is een onderzoeksatelier rond kunst en samenleving met de stad Gent als werkplaats. In maart 2016 trok Elly naar de zuidelijke rand van Gent om er 'Barrière' te tonen, een documentaire over een wijk in Montréal met opmerkelijke grenzen. Aansluitend knoopte ze gesprekken aan met de buurtbewoners. Een jaar later richtte ze aan de De Pintelaan, op het kruispunt tussen de sociale woonwijk Nieuw Gent, de tuinwijk Steenakker en de uitlopers van het Miljoenenkwartier, een collectieve werkplek op: CAMPUS.

CAMPUS

In het collectief open ontwerpatelier CAMPUS neemt Elly Van Eeghem de publieke ruimte onder de loep met een frisse blik en een stevige portie verbeelding. Schoolkinderen en bewoners gidsen elkaar door de buurt, maken en bespreken foto's, leggen een databank van ideeën en beelden aan. Daaruit ontstaan gesprekken en inzichten, die leiden tot een nieuwe focus. Bijvoorbeeld de vraag, ingegeven door de aanwezigheid van vele private terreinen, waarom bepaalde delen van de stad niet op zijn minst publiek toegankelijk zijn.

Bouwen aan publieke ruimte

Publieke ruimte is een aandachtspunt en 'spelen' een kernwoord, maar niet om er de zoveelste speeltuin in neer te planten, wél om iets kleins toe te voegen of een ander gebruik te stimuleren. De ontdekking van nieuwe wandelroutes met zachte en harde grenzen bijvoorbeeld is altijd een avontuur. Of de houten zitmeubels die verbonden zijn door vijf wandelroutes die je naar ongewone en verborgen groene plekken brengen. Bewoners helpen mee herdenken, kinderen leveren concepten, het resultaat wordt zichtbaar gemaakt in de wijk en samengelegd met het werk van planologen. Zo blijven in wezen artistieke acties niet zonder gevolg. Een van de vaste ateliermedewerkers houdt Campus Atelier nu open met steun van de Stad Gent.

MEER WETEN?
www.ellyvaneeghem.be

Burgers die mogelijkheden zien

“

OpgewekTienen is als een boom waar telkens nieuwe takken aan groeien. Destijds begonnen we als een paar zotten die een aantal mogelijkheden zagen en die aan de kar zijn blijven trekken. Dat werkte blijkbaar inspirerend, want steeds meer mensen staken mee de handen uit de mouwen. Er ontstaan voortdurend nieuwe initiatieven die bijdragen aan een meer leefbare stad. En dat is precies waar we het voor doen.

”

Philippe Liesenborghs
voorzitter *op papier*

OpgewekTienen

POSITIEVE DYNAMIEK

OpgewekTienen is een brede, open en onafhankelijke burgerbeweging met ongeveer 150 vrijwilligers, gegroeid uit een stadsblog die bijna tien jaar geleden door vrijwilligers werd opgestart om het ingedommelde Tienen een positieve dynamiek te geven.

De blog bracht een beweging op gang, die uitgroeide tot een netwerk met verschillende aparte deelwerkingen, waarvan sommige overlappen en andere niet. Ze delen een gemeenschappelijk uitgangspunt: elk initiatief start van onderuit en draagt bij aan een aangenamer, duurzamer en socialer Tienen.

DE VERBINDENDE KRACHT VAN ERFGOED

OpgewekTienen hanteert een heldere langetermijnvisie, waarbij men ervan uitgaat dat het proces belangrijker is dan het resultaat. Er is bijzondere aandacht voor de verbindende kracht van erfgoed in een lokale gemeenschap. Zo slaagde OpgewekTienen erin de Tiense reuzen uit hun as te doen herrijzen en de Tiense Feestdag genaamd Kweikersdag in het leven te roepen.

Bij elk initiatief staan de vrijwilligers centraal. Het kernteam besteedt daar zeer veel aandacht aan. Vrijwilligers dragen de initiatieven en zij moeten zich welkom en gewaardeerd weten, ook al betekent dat dat eigen agenda's moeten wijken of dat sommige projecten op de lange baan worden geschoven of zelfs worden afgevoerd. Er wordt meer tijd besteed aan het houden dan aan het rekruteren van vrijwilligers, en beide lukken. Die kracht stuurt de beweging. Want ook al liggen initiatieven soms ver uit elkaar – van een 'langste eettafel' tot 'ruilkasten' in het park – toch voelt iedereen zich deel van hetzelfde verhaal..

burgerbeweging

OpgewektTienen heeft aandacht voor inclusie en werkt nauw samen met kansarmen. Het aantrekken van mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond daarentegen lukt iets moeilijker. De burgerbeweging wil daarin niets forceren, maar blijft wel faciliteren.

Overigens durft OpgewektTienen ook realistisch naar zichzelf te kijken: niet alles wat gepland wordt, wordt uitgevoerd of groeit uit tot een succes. Ook uit die processen wordt geleerd. Het blijft ook moeilijk om in alle wijken van de stad een voet aan de grond te krijgen. Dat heeft te maken met de ligging, de samenstelling van de bevolking, het verenigingsleven, het erfgoed of nog andere factoren. Het weerhoudt de organisatie niet om te blijven proberen iedereen bij het project te betrekken en om nieuwe deelprojecten op te zetten. De beweging is in elk geval nog niet aan het einde van haar Latijn.

MEER WETEN?
www.opgewektienen.org

Liefde voor objecten

“

Herstellen en daarbij gebruik maken van eerlijk bronmateriaal, dat is voor mij duurzaamheid. En rekening houden met het afval van morgen, wat niet evident is. We moeten duurzame relaties opbouwen met mensen én objecten. Misschien zijn we zo ooit in staat om met z'n allen te ontspullen...

”

Sophie de Somere
mede-oprichtster en artistiek leidster
van Onbetaalbaar

Onbetaalbaar

MATERIALISME MET EMOTIE

ONBETAALBAAR is een creatieve werkplaats en een denktank die projecten rond afgedankte materialen bedenkt en streeft naar een 'materialisme met emotie'. Daartoe tracht ONBETAALBAAR verschillende disciplines, volgens de principes van de circulaire economie, met elkaar te verbinden: designers en kunstenaars, doeners en denkers en alles daartussenin. Het doel is mensen even stil te laten staan bij het feit dat achter elk object ook echt mensen staan. Hen ervan te doordringen niet achteloos te kopen, te verkopen of bij de vuilbak te zetten. Van bij de aanschaf van een object is het goed zich er emotioneel toe te verhouden, elk object wordt dan - als een kind - met vergelijkbare zorg en waardering omringd.

ONBETAALBAAR zet projecten op die rondreizen of gevestigd zijn in het atelier van Kunstencentrum Campo aan de Bomastraat te Gent. Ze zijn ingebed in buurtwerking – bijvoorbeeld een workshop, een weggeefwinkel, een lokaal atelier voor buurtbewoners– of het gaat om op maat gevraagde artistieke opdrachten.

Makercollectief

UPCYCLING EN CIRCULAIRE ECONOMIE

Upcycling is het centrale aandachtspunt. Het gaat daarbij in de eerste plaats om bewustmaking. Producten die in de ruimte van ONBETAALBAAR te koop worden gesteld, zijn het resultaat van een project en bijgevolg ambassadeur van een proces. Ze zijn meer dan ordinaire winkelwaar. Na het blootleggen van zijn geschiedenis, nieuwe ontstaansverhaal en de economische kost allen vervat in het gemaakte paspoort kan, via een gesprek, de geïnteresseerde koper zelf beslissen hoeveel hij wil betalen. Het is het geheel van factoren achter het object dat de waarde ervan bepaalt. Een kostprijs is niet zomaar een optelsom. De verantwoordelijkheid hiervoor terug bij de koper leggen, opent de ogen naar allerlei andere objecten en productie in de omgeving. Met blijvend effect.

Upcycling kan nooit de hele afvalberg doen verdwijnen, maar wel de mentaliteit helpen veranderen en ons aan het denken zetten. Het kan bovendien worden ingezet om sociaal engagement te doorprikken, zoals met het project Roestvrij. Het gaf niet enkel voorwerpen een tweede leven in een rusthuis setting, maar de gehele nieuwe aankleding van de gemeenschappelijke ruimtes en persoonlijke objecten in deze livings gaf het woord 'huis' ook opnieuw betekenis voor de mensen die er wonen. Grote projecten als dit maken de cirkel rond: een significante vermindering van de afvalberg en een positieve impact op de samenleving.

MEER WETEN?

www.onbetaalbaar.com

Activisme voor een ecologisch en sociaal klimaat

Filip De Bodt van Climaxi tijdens opnames

“

Klimaatactie is meer dan CO2-uitstoot. Het gaat ook over sociale rechtvaardigheid. Ik kan rond voeding behoorlijk fanatiek zijn. Als het enigszins kan, zal je mij nooit in een grootwarenhuis vinden. Ik vind het echt erg hoe de boeren en vissers gefraudeerd worden. Hoe ze de nek worden omgewrongen.

”

Filip De Bodt
Climaxi, beweging voor een ecologisch en sociaal klimaat

Climaxi

SOLIDARITEIT

Climaxi is een organisatie voor het klimaat en voor sociale rechtvaardigheid. Ze komt op voor hernieuwbare energie en bindt de strijd aan met fossiele en kernenergie. Er wordt gewerkt rond lokale landbouw en visserij, als alternatieven voor de grote en vervuilende agro-industrie en distributieketens. Climaxi is actief rond de grote klimaatconferenties van de VN maar zet ook lokale acties op rond mobiliteit, energie-armoede of energiecoöperaties. Op een moment dat de EU aan Griekenland een onmenselijk bezuinigingsbeleid oplegt, importeert Climaxi Griekse solidariteitsproducten van kleine coöperatieven en een bezette fabriek.

PASSIE EN TRADITIE

Gewone mensen bereiken, die niet met de problematiek bezig zijn, maar er toch middenin zitten. Daar vertrekt de actie van Climaxi.

Niet met belerende lezingen, geen lange verhalen over de opwarming van de aarde, maar samen zitten en van gedachten wisselen. Over de Noordzeevervisserij bijvoorbeeld. Met vissers mee op stap gaan, hun passie en traditie begrijpen en hun vertrouwen winnen om pas dan uit te wisselen en te vertellen. Uitgangspunt is begrip en solidariteit. Dat leidde intussen tot drie documentaire films Fish&Run 1, 2 en 3, en tot een voorzetting van het Visserijblad dat ten dode was opgeschreven. Het werd in 2013 door Climaxi overgenomen en verschijnt sindsdien jaarlijks, een samenwerkingsverband tussen kunstenaars en vissers.

Activisme

Vanuit gedeelde inzichten en solidariteit groeit actie. Zo kaartte Climaxi succesvol de Pagasius-historie aan. Vertrokken vanuit de verontwaardiging van de vissers, werd gaandeweg ook de horeca overtuigd. De actie bracht de visserij onder de aandacht, schafte voedselkilometers af en kaartte de problematiek van vuile kweekmethoden aan.

Ook landbouw is een aandachtspunt. De organisatie pleit voor korte keten en geeft zelf het voorbeeld. In de afdeling in Herzele organiseert ze lokale afzet van producten, in het solidariteitscafé zijn alleen lokale en/of solidaire producten verkrijgbaar.

Climaxi heeft een secretariaat in Gent en een kantoor in Herzele. Een klein team stuurt in verschillende regio's vrijwilligers en activisten aan. Ze volgen beleidsdossiers nauwgezet op, starten petities en dienen bezwaarschriften in. Een scenario voor een actie is er vooraf nooit. Werken rond ecologie en klimaat is voor Climaxi vooral flexibel denken, mensen ontmoeten, bondgenoten vinden. Daaruit groeit actie. Soms chaotisch, maar altijd efficiënt.

MEER WETEN?
www.climaxi.be

Een uit de kluiten gewassen campagne

“

Als je ziet dat een communicatiebureau met tien man een half jaar rond een campagne werkt, en wij in een paar maanden tijd dit proberen doen, dan zijn we eigenlijk volslagen gek. Maar het moet: de planeet kreunt. Intussen eten, drinken en ademen we al plastic. Elke dag worden er tonnen plastic op vuilnisbelten gedumpt. De hoeveelheid plastic in onze zeeën en oceanen swingt de pan uit. Zelfs diepzeevissen, die tot 600 meter onder het wateroppervlak leven, zitten al vol met microplastics. Plastic zwerfvuil is ook een gevaar voor andere dieren, als het bijvoorbeeld in hun maag terecht komt, én uiteraard ongezond voor mensen. Onze planeet kan het niet meer aan.

”

Ineke Van Nieuwenhove,
Bezielster Mei Plasticvrij

Mei Plasticvrij

SENSIBILISERINGSACTIE

Mei Plasticvrij is een bewustwordingscampagne over de impact van onze plastic consumptie op het milieu. Het opzet is simpel: allemaal samen tijdens de maand mei ons gebruik van wegwerpplastic verminderen. Ineke Van Nieuwenhove, Mies Maria Meulders en Anne Wislez staken de koppen samen wanneer hun verontwaardiging over het overmatige gebruik van plastic alleen maar toenam. Zij willen iedereen inspireren en tonen welke alternatieven er zijn. Tegelijk willen ze bedrijven/winkels stimuleren om hun aanbod aan te passen en de overheid om nieuwe wetten hierrond door te voeren. Oorspronkelijk bedoeld als een kleinschalige ludieke sensibiliseringsactie, maar al snel uitgegroeid tot een uit de kluiten gewassen campagne.

campagne

VERANDERING

Iedereen doet mee zoals hij/zij wil: zelfs één gewoonteverandering juicht Mei Plasticvrij toe. Via hun actieplan meten ze gezamenlijke inspanningen. Tijdens de actiemaand vind je op hun site een heleboel inspirerende tips. Helemaal plasticvrij leven kan niet, maar het zou al heel mooi zijn als we het gebruik van plastic kunnen inperken. Daarvoor kijken ze trouwens niet alleen naar de burgers. Mei Plasticvrij zit ook samen met winkelketens, om te kijken wat anders zou kunnen met hun verpakkingsmateriaal. Ze praten met experts, voor een wetenschappelijke stand van zaken. Ze bouwen samenwerkingsverbanden uit met organisaties als Bond Beter Leefmilieu en Netwerk Bewust Verbruiken. Ze zitten aan tafel met lokale besturen en nodigen bedrijven en scholen uit om mee te doen.

tekst: Carine Stevens

MEER WETEN?
www.meiplasticvrij.be

12 VERANTWOORDE
CONSUMPTIE
EN PRODUCTIE

15 LEVEN OP
HET LAND

A man with short brown hair, wearing a grey jacket over a dark blue shirt, is smiling broadly. He is standing in front of a dense bush with green and some brown leaves. The background is bright and sunny.

Bomen Voor Veerkracht

Jeroen Watté van Wervel

“

Efficiënt ruimtegebruik is nodig als we met meer op de planeet zullen leven. Maar als je dat zegt, moet je opletten dat je niet in een productivistisch discours vervalt: zoals 'laat ons elke laatste kilo uit elke laatste hectare halen ten koste van alles'. Agroforestry is interessant omdat het een gevestigde waarde doorprijkt: je kan namelijk wel tegelijk voedsel produceren en het klimaat herstellen of de biodiversiteit vooruithelpen.

”

Jeroen Watté
medewerker Wervel, team agroforestry

Bomen Voor Veerkracht

AGROFORESTRY

Eén van de 'corebusiness' elementen van de sociaal-culturele beweging Wervel is om pioniers samen te brengen omdat ze open minded zijn. In het kader van een Europees project konden we vier jaar lang met een netwerk van academische spelers en aantal NGO's (27 partners uit 15 landen) vier jaar rond agroforestry werken. Onze rol hierbij als sociaal-culturele beweging, namelijk pioniers met elkaar in verbinding brengen, is zelden de rol van academici. Die zitten meestal gevangen in het monofactorieel kijken naar de realiteit. Europa maakt meer en meer van transdisciplinariteit een noodzaak waardoor het voor ons gemakkelijker is geworden om in een Europees project te stappen. Transdisciplinariteit betekent dat de vraagstelling voor onderzoek mede vanuit de basis bepaald wordt. Wervel zoekt specifiek die pioniers op en probeert hen niet alleen met elkaar in contact te brengen (waar de brochure een uiting van is) maar probeert ook interesse aan te wakkeren bij academici.

brochure agroforestry

INNOVATIEFICHES

Wervel bracht in een brochure 17 pioniers agroforestry samen. Daartoe werkte Wervel vier jaar samen met een dertigtal agroforestry-partners uit 17 EU-landen. De opgebouwde ervaringen en innovaties mondden uit in een rijke bron van inspiratie: (Engelstalig) 10 fiches goede praktijken en 46 innovatiefiches. Samen met ILVO Vlaanderen en Bioforum Vlaanderen bundelde Wervel nadien 17 portretten van bioboeren over agroforestry. Het resultaat is de brochure "Bomen voor veerkracht: bioboeren over agroforestry" uit 2017.

MEER WETEN?

www.wervel.be

The Making of *Justice*

Well, in my case at least.
Since my crimes I've never felt free.

“

Mensen die normaal niet gehoord worden een stem geven, daar draait het voor mij om. Ook gedetineerden maken deel uit van onze samenleving, of de buitenwereld dat nu wil of niet. Door veroordeelden au sérieux te nemen, geven we hen een teken dat ze meer zijn dan een nummer. En dat ze ook recht hebben op dromen. Ook al zijn ze opgesloten, hun verbeelding is nog steeds vrij.

”

Sarah Vanhee
Kunstenaar, performer, auteur van *The Making of Justice*

The Making of *Justice*

DOCUFICTIEFILM

In de docufictiefilm *The Making of Justice* (2017) werken zeven gedetineerden samen met kunstenaar Sarah Vanhee (1980) aan het scenario voor een misdaadfilm. Ze putten uit hun eigen ervaringen, ideeën en verlangens om het verhaal vorm te geven. Net zoals Tom, het hoofdpersonage in de film die ze verzinnen, zijn ze schuldig aan moord. Gaandeweg discussiëren ze over criminaliteit als een parallelle realiteit, over wat gerechtigheid is, en hoe een maatschappij eruit zou zien die niet gericht is op vergelding, maar op heling. Het beeld van 'de misdadiger' ontglipt ons steeds, zowel vormelijk (want de lens is altijd 'out of focus', een voorwaarde om hen te mogen filmen en tegelijkertijd hun anonimiteit te kunnen waarborgen), als inhoudelijk, omdat de auteurs en hun personage eerst als mensen verschijnen en dan pas als daders.

GERECHTIGHEID

Sarah Vanhee deed justitieel, penitentiair, academisch en artistiek onderzoek over de relatie tussen het formele, institutionele justitiesysteem versus de reële beleving van gerechtigheid. Ze werkte met zeven bewoners van een gevangenis voor langgestraften. Twee maanden lang spraken ze elkaar wekelijks in een zaaltje. Ze hoefde niet te weten wat ze mispeuterd hadden, zij waren de experts. Wie kan beter advies geven bij het maken van een misdaadscenario dan een ex-misdadiger? De gedetineerden konden een verhaal verzinnen of hun eigen verhaal vanuit een eigen perspectief bekijken. Door hen te laten brainstormen over het filmscript, vertelden ze ook heel wat over hun eigen ervaringen en standpunten.

docufictiefilm

Sarah Vanhee: 'Misdaadfilms worden zelden geschreven door mensen met ervaring. Misdadigers zijn altijd het subject van dit soort films, nooit de auteur. Hoewel ze er wel prachtige, genuanceerde inzichten over hebben. Geef nu toe: een zin als "de tranen van de moeder van een dader zijn even bitter als de tranen van de moeder van een slachtoffer": dat kan toch geen enkele scenarist bedenken?'

Als kijker ben je getuige van de gesprekken en kijk je naar een landschap van vlekken. De vertoning van de film op filmfestivals, in kunsten- en cultuurcentra, in verenigingen, voor een divers publiek in binnen- en buitenland gaat vaak gepaard met een debat tussen experts of nabespreking met de toeschouwers. Sarah Vanhee: Iemand vroeg me naar aanleiding van *The Making of Justice* of ik die film in de eerste plaats als een kunstwerk was beginnen te maken. Maar de waarheid is dat de kunst voor mij altijd een goede plek geweest is om te doen wat ik ook wil doen als burger. Ik zoom in op de scheefgegroeide verhouding tussen gerechtigheid en rechtvaardigheid. "Gerechtigheid gaat over regels, rechtvaardigheid over menselijkheid", zegt iemand in mijn film. Ik wil het publiek laten nadenken over dit probleem en onze verantwoordelijkheid daarin.'

MEER WETEN?

www.sarahvanhee.com/the-making-of-justice

Uit de tent

LIEN WEVERS

“

Kinderen worden van jongs af voortdurend geconfronteerd met checkpoints, soldaten en geweren. Ze krijgen geen kans om zich normaal te ontwikkelen. We merken dat veel kinderen zich beter en standvastiger gaan voelen door aan circus te doen.

”

Jessika Devlieghere
Palestinian Circus School

“

Circus is een middel tot zelfontplooiing en gemeenschapsvorming. We stimuleren en creëren ontmoeting tussen groepen in de samenleving die elkaar anders niet zouden ontmoeten. Zo werken we vooroordelen weg.

”

Veerle Bryon
Circus Zonder Handsen

Uit de tent

CIRCUS VOOR IEDEREEN

Circusartiesten, -docenten en leden van de Palestinian Circus School (Birzeit, Westbank) en Circus Zonder Handen (Molenbeek, Brussel) wisselden hun expertise uit over het samenwerken met kwetsbare jongeren. Circus verbindt mensen met een universele taal die iedereen kan leren. Beide circusscholen vertrekken vanuit dezelfde inclusieve visie: 'circus voor iedereen'. Zowel in Brussel als op de Westelijke Jordaanoever botsen kinderen en jongeren op drempels of beperkingen als geweld, discriminatie of regels in de eigen gemeenschap. De docenten ondervinden door de vergelijkbare culturele achtergrond van de deelnemers dezelfde moeilijkheden. Circuseducatie biedt kansen voor positieve identiteitsontwikkeling. Tijdens de lessen ontwikkelen jongeren hun talenten en technieken. In optredens tonen ze wat ze door hard werk geleerd hebben en leren ze trots zijn.

circus voor iedereen

TUSSEN BIR ZEIT EN BRUSSEL

Samen technieken trainen, didactische tips delen, ervaringen bespreekbaar maken. Een kritische blik naar de eigen organisatie is zeer belangrijk voor beide circusscholen. Tijdens deze uitwisseling namen ze hun en elkaars methodes onder de loep. Gezamenlijke stages, workshops en toonmomenten werden tussen 2015 en 2018 afwisselend in Palestina en in België georganiseerd. Door de diverse veiligheidsmaatregelen bleek reizen tussen Tel Aviv en Brussel niet evident.

Naast interviews en reportages in Mo* ***'Circus is leren leven'*** en een documentaire ***'What happened in the tent'*** vond de uitwisseling een neerslag in een educatieve handleiding voor verenigingen en organisaties in het Noorden en het Zuiden om op een sociaal inclusieve manier en met aandacht voor diversiteit aan de slag te gaan met kwetsbare jongeren. Die handleiding vind je terug onder ***'Uit de tent. Inclusief jeugdwerk als tool voor positieve identiteitsontwikkeling in een superdiverse samenleving'***.

MEER WETEN?

www.circuszonderhanden.be

www.palcircus.ps

